

положительные, так и отрицательные явления. Указано что, явно к негативному последствию может привести процесс ассимиляции, в результате которого вполне вероятно опасность растворения и потери самобытности народной музыкальной культуры. Подчеркивается, что в современном обществе забота о сохранении культурных традиций стала оцениваться как важнейшая задача. Отмечается, что в современной культурологии наметились принципиально новые подходы к формированию культурной политики, которая включена в проблемное социальное поле с реальной экономической зависимостью. Подчеркнута важность необходимости научно обоснованного планомерного подхода к созданию благоприятных условий для процветания народной художественной культуры с целью его распространения в обществе и эффективного воздействия на людей.

Ключевые слова: художественный образ, художественно-образное мышление, интонационная теория, музыкальное искусство, культура, обще художественный, духовное развитие личности, средства воспитания, музыка.

Oksana Shahray, Larisa Melnik. Transformation of musical culture today. The article analyzes and characterizes modern approaches to the study of the formation of folk musical culture as in the psychological, educational, musicological, methodical literature. The task of the spiritual renewal of society, its culture and traditions places high demands on the professional training of a teacher of musical art. The study of materials related to the cardinal problems of art and musical pedagogy will help future teachers of musical art to raise the level of their education, expand their general artistic and professional horizons. The importance of new approaches to understanding the role of culture in the development of the individual and society, to the role of the state as a guarantor of favorable conditions for the development of culture was emphasized. It is described that globalization contributes to the expansion of cultural contacts, but it is important to consider both positive and negative phenomena. It is stated that, obviously, a process of assimilation may lead to negative consequences, as a result of which the danger of dissolution and loss of the originality of folk musical culture is quite probable. It is emphasized that in modern society, concern for the preservation of cultural traditions has been evaluated as the most important task. It is noted that in modern culturology, fundamentally new approaches have emerged to the formation of cultural policy, which is included in the problematic social field with real economic dependence. The importance was stressed of the need for a scientifically based and planned approach to the creation of favorable conditions for the prosperity of folk art culture in order to spread it in society and effectively influence people.

Key words: artistic image, artistic and figurative thinking, intonational theory, musical art, culture, general artistic, spiritual development of the personality, means of education, music.

Стаття надійшла до редколегії 11.12.2018 р.

УДК 373.3.091.39-043.5

Оксана Яструб

Комунальний заклад «Луцький навчально-виховний комплекс №26
Луцької міської ради Волинської області», (Луцьк)

СПРИЯТЛИВЕ ІНТЕРАКТИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розкривається сутність сприятливого інтерактивного освітнього середовища початкової школи, як чинника формування особистості молодшого школяра. Сприятливе середовище початкової школи визначено як цілеспрямовано створені умови в початковій школі, які забезпечують розвиток гармонійних, гуманних відносин між усіма суб'єктами освітнього процесу, взаєморозуміння та довіру між ними, сприяють формуванню у них ситуації успіху.

Специфічними ознаками сформованості цього середовища визначені когерентність, як спроможність взаємоузгоджувати дії й впливи різних мікросередовищ у ході реалізації визначених освітніх функцій; варіативність та мобільність, як показники здатності його розвитку.

Сприятливе інтерактивне освітнє середовище початкової школи схарактеризовано як систему умов існування, розвитку і діяльності особистості цілеспрямовано створених у початковій школі, завдяки застосуванню інтерактивних технологій навчання й виховання, які сприяють оволодінню нею необхідними компетенціями, формуванню її як освіченої й духовно розвиненої особистості, здатної до комунікації, взаємодії в сучасних умовах початкової школи. Інтегральним критерієм якості сприятливого інтерактивного освітнього середовища визначено його здатність надати всім суб'єктам освітнього процесу можливості для самореалізації та особистісного розвитку.

Ключові слова: середовище, освітнє середовище, інтеракція, інтерактивне середовище, молодший школяр, сприятливе середовище, сприятливе інтерактивне освітнє середовище початкової школи.

Постановка наукової проблеми. Виклики сьогодення на перший план поставили питання збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в єдності забезпечать психологічний комфорт і сприятимуть вияву творчості дітей. У Концепції нової української школи зазначено, що одним з важливих компонентів формули нової школи є створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби та технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні закладу освіти [5]. У такому середовищі, на наш погляд, учні будуть вчитися аналізувати, комунікувати, спільно працювати й вирішувати навчальні завдання; бути толерантними, уважними один до одного у спільній взаємодії. У цьому контексті ми говоримо про сприятливе інтерактивне освітнє середовище закладу загальної середньої освіти, особливо її початкової ланки, тому важливим є обґрунтування його сутності.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз педагогічної теорії свідчить про істотне зростання уваги науковців до питання створення та функціонування інноваційного освітнього середовища (Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Карамушка та інші). Проте, поза увагою вчених залишилося проблема визначення сутності сприятливого інтерактивного освітнього середовища, як детермінанти розвитку особистості.

Мета статті полягає у обґрунтуванні сутності сприятливого інтерактивного освітнього середовища початкової школи як чинника розвитку особистості молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті нашого дослідження зупинимося на визначенні сутності поняття «сприятливе інтерактивне освітнє середовище початкової школи», яке є інтегральним від понять «середовище», «освіта», «інтерактивний» і, яке відобразатиме особливості навчання й виховання дітей молодшого шкільного віку.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови середовище потрактовано як оточення, сукупність природних і соціально-побутових умов, а також як сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов, в яких протікає діяльність людського суспільства, організмів [2]. Уже освітнє середовище визначено як сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти [3]. У свою чергу, М. Братко освітнє середовище аналізує як комплекс умов-можливостей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції щодо надання освіти, забезпечує можливості для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу [1]. Під освітнім середовищем О. Горшкова розуміє не тільки сукупність засобів навчання, що входять до нього, а й людей, які діють у цій системі; як складові освітнього середовища виступає увесь комплекс педагогічних умов, орієнтованих на розвиток певних якостей людини або її освіти в цілому [4, с. 37-40]. У Концепції нової української школи освітнє середовище обґрунтовано як систему впливів й умов формування особистості, а також можливостей її розвитку, які містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні [5].

Створення в закладі загальної середньої освіти сприятливого інтерактивного освітнього середовища є незаперечним, оскільки, школа – це установа, в якій установлено тісні зв'язки з державними, суспільними, громадськими, культурними центрами, іншими закладами освіти, батьками; здійснюється формування ключових компетентностей школяра, задоволення його духовних, культурних й інтелектуальних потреб.

Наголосимо на тому, що не всяке освітнє середовище має розвивальний потенціал, а лише те, у якому створені сприятливі умови для формування особистості. Ми підтримуємо думки відомих педагогів (Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинського), що сприятливе середовище, це таке середовище, яке пов'язане з гуманізацією та інтеграцією впливу соціального середовища на розвиток особистості. У цьому контексті не залишаємо поза увагою судження С. Скидана, який наголошував на нерозривності людського фактора та факторів навчально-виховного середовища, цілісності системи «вчитель – учень – освітнє середовище», зазначаючи, що навчальне середовище варто розглядати у двох площинах: зовнішнє (фізичне

середовище, що оточує людину) і внутрішнє (яке виховує людину – психологічний клімат, спілкування тощо) [11].

Як синонімічне сприятливому М. Братко вводить поняття «якісне освітнє середовище» і зазначає, що середовище буде якісним за умови, коли воно спроможне забезпечувати всім суб'єктам освітнього процесу можливості для задоволення освітніх потреб, особистісного розвитку, саморозвитку. Можливості освітнього середовища за таких обставин мають стати ресурсом підвищення якості освіти, джерелом розвитку різних видів досвіду особистості [1]. У цьому значенні поняття «освітнє» засвідчує, що мова йде не просто про середовище, а середовище, пріоритетною функцією якого є саме освітня.

Особливо важливим є створення сприятливого та якісного освітнього середовища саме в початковій школі, оскільки молодший шкільний вік вважається початком становлення мотивації навчання, коли в дітей складається внутрішня потреба у пізнанні, яка виявляється у бажанні відвідувати школу, навчатися, займати нову соціальну роль серед оточуючих. Позитивному ставленню навчатися сприяє також глибина інтересів учнів, їхня допитливість та емоційність. Довільність пізнавальних процесів у дітей шести-десяти років виникає лише на піку вольового зусилля, коли дитина спеціально організує себе під тиском обставин або за власним бажанням. У звичайних обставинах їй ще дуже важко організувати свої психічні функції на рівні вищих досягнень людської психіки, тому важливо, щоб процес взаємодії в школі був вмотивований і відбувалося в комфортних умовах [10, с. 248].

Аналіз поняття «сприятливе освітнє середовище» підкреслює той факт, що навчання, виховання, розвиток і соціалізація дитини відбуваються не лише під впливом навчальних і виховних дій педагога, та не лише залежно від індивідуально-психологічних особливостей дитини. Зазначені дії, як і розвиток та становлення особистості дитини, завжди відбуваються у певних просторово-предметних, міжособистісних, соціокультурних умовах, що можуть сприяти або утруднювати розвиток дитини під впливом педагогічних дій [8]. Тому створюючи сприятливе освітнє середовище в початкових класах, необхідно брати до уваги теорію розвитку дитини, описану в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів (Е. Еріксон, Л. Виготський та ін.), які наголошували, що воно (середовище) має відповідати розвивальним потребам дитини в соціокультурному контексті, вихованню в неї таких якостей як працьовитість, ініціативність, автономність, довіра, вміння вчитися, бажання брати участь у виробленні спільних правил, розвиток і підтримка дружніх стосунків, співпраця, повага до однолітків і вчителів, відповідальність та успішність [9].

Систематизація ознак і властивостей природи інтерактивного середовища, в якому здійснюється формування особистості молодшого школяра, визначає доцільною необхідність тлумачення поняття «інтерактивний». Так, поняття «інтерактив» походить від слова «interact» (inter – взаємний та act – діяти), тобто інтерактивний – це здатний до взаємодії, діалогу [2]. А. Осіпцов інтерактивне навчально-виховне середовище аналізує як систему організаційно-педагогічних чинників, що мають сталий вплив на виховання моральних якостей особистості, визначальними з-поміж яких є й засоби професійно орієнтованого виховання [7]. Нами інтерактивність в освітньому процесі визначено як цілеспрямовану взаємодію вчителя і учнів, самих учнів, перебування їх у режимі бесіди, діалогу, постійної спільної дії. Інтерактивність в освітньому процесі початкової школи забезпечується використанням у навчальній та виховній роботі з школярами інтерактивних методів та форм. Ми вважаємо, що одним із функціональних призначень таких методів та форм є те, що їх реалізація сприяє формуванню умінь самопрезентації особистості, що й спонукає молодших школярів шукати різні способи вираження власних суджень, міркувань, відстоювати власну думку та переконання. Специфічними ознаками сформованості сприятливого інтерактивного освітнього середовища, на нашу думку, виступають: когерентність, як спроможність взаємоузгоджувати дії й впливи різних мікросередовищ у ході реалізації визначених освітніх функцій; варіативність та мобільність, як показники здатності його розвитку.

На нашу думку, сприятливе інтерактивне освітнє середовище – це середовище мобільне й динамічне, яке враховує індивідуальні особливості, потреби учнів та постійно реагує на

мінливі умови соціуму. Будучи відкритою системою, воно передбачає та обумовлює існування специфічних видів стосунків, особливих типів комунікативної діяльності, які проявляються в позиційно рівній, етичній та діалогічній взаємодії [6]. Сприятливе інтерактивне освітнє середовище обов'язково є мобільне й динамічне; середовище, у якому суб'єкт, виступаючи цінністю самою по собі та, будучи відкритим для іншого і постійно взаємодіючи з ним, інтеріоризує та екстериоризує знання, цінності, норми, в результаті чого відбуваються особистісні зміни суб'єктів. Інтегральним критерієм якості сприятливого інтерактивного освітнього середовища є його здатність надати всім суб'єктам освітнього процесу можливості для само здійснення, творчості та особистісного розвитку.

Сприятливе інтерактивне освітнє середовище початкової школи, за нашим переконанням, має характеризуватися високим рівнем мотивації всіх суб'єктів у розвитку пізнавальної потреби в оволодінні культурою міжособистісної взаємодії; усвідомленням ними особистісної потреби у необхідності розвитку загальної культури; творчими суб'єкт-суб'єктними взаємовідносинами, які забезпечують формування партнеродомінантності; виховання потреби у самовдосконаленні, самовихованні, саморозвитку і самореалізації в інтеракції з іншими; прагнення до творчості в повсякденній діяльності; особистісне зростання та вдосконалення власного ідеалу як особистості, усвідомлення шляхів його досягнення, реалізацію самооцінки і зворотного зв'язку в процесі використання інтерактивних педагогічних технологій.

Створене сприятливе інтерактивне освітнє середовище забезпечує можливості для оволодіння дитиною необхідними компетенціями, розвиток позитивного ставлення до інших. Враховуючи вимоги Концепції нової української школи [9, с. 11] щодо необхідності створення освітнього середовища, нами визначено сфери сприятливого інтерактивного освітнього середовища початкової школи, як предметно-просторового, у якому кожен з його центрів сприяє вияву творчості, формуванню ключових компетентностей усіх суб'єктів освітнього процесу (Рис. 1).

Рис. 1. Сфери сприятливого інтерактивного освітнього середовища початкової школи.

Ми наголошуємо на цілісності, взаємозумовленості, системності сфер сприятливого інтерактивного освітнього середовища початкової школи (Рис. 1) як чинника формування молодших школярів. У процес створення такого середовища мають бути залучені всі суб'єкти освітньої діяльності, які чітко розуміють, що ефективність його функціонування та сприятливий стан залежить від кожного, тому потрібно постійно вдосконалювати себе й середовище. Лише за умов наявності сприятливого інтерактивного освітнього середовища в

початковій школі можливе якісне оволодіння школярами ключовими компетентностями, формування в них моральних норм, загальнокультурних якостей, системи цінностей і переконань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, сприятливе середовище початкової школи визначаємо як цілеспрямовано створені умови в початковій школі, які забезпечують розвиток гармонійних, гуманних відносин між усіма суб'єктами освітнього процесу, взаєморозуміння та довіру між ними, сприяють формуванню у них ситуації успіху. Специфічними ознаками сформованості цього середовища є когерентність, варіативність та мобільність, як показники здатності його розвитку. Сприятливе інтерактивне освітнє середовище початкової школи характеризуємо як систему умов існування, розвитку і діяльності особистості цілеспрямовано створених у початковій школі, завдяки застосуванню інтерактивних технологій навчання й виховання, які сприяють оволодінню нею ключовими компетенціями, формуванню її як освіченої й духовно розвиненої особистості, здатної до комунікації, міжособистісної взаємодії в сучасних умовах початкової школи. Інтегральним критерієм якості сприятливого інтерактивного освітнього середовища є його здатність надати всім суб'єктам освітнього процесу можливість для самореалізації та особистісного розвитку.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів означеної проблеми, а відкриває перспективи подальшого вивчення особливостей становлення особистості молодшого школяра в сприятливому інтерактивному освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти.

Джерела та література

1. Братко М. Освітнє середовище вищого навчального закладу/ М. Братко //Збірник наукових праць «Педагогічний процес : теорія і практика».– Кіровоград, 2015 р.– С.11-17.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1728 с.
3. Вікіпедія [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Горшкова О. Г. Формування креативного мислення дитини дошкільного віку / О. Г. Горшкова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – Випуск 5.– С. 37-40.
5. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
6. Малиношевський Р. В. Цілісне виховання як соціально-педагогічний конструкт / Р. В. Малиношевський // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки / Глухів. держ. пед. ун-т ім. О. Довженка. – Глухів, 2010. – Вип. 15. – С. 45–49.
7. Осіпцов А. В. Визначення організаційно-педагогічної обумовленості цілей формування моральних якостей учнів у процесі інтерактивного професійно орієнтованого фізичного виховання / А. В. Осіпцов // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. – 2009. – № 10. – С. 168–173.
8. Панов В. И. Психодиагностика образовательных систем. – СПб.: Питер, – 2007.–352 с.
9. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / під заг. ред. Бібік Н.М. .– К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.– 206с.
10. Психологічна енциклопедія / Автор-упоряд. О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с., с. 248
11. Скидан С. О. Ергономічні основи навчального процесу у вищій школі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Скидан Сергій Олександрович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 1999. – 35 с.

References

1. Bratko M. Osvitnje seredovyshhe vyshhogo navchal'nogo zakladu/ M. Bratko //Zbirnyk naukovykh prac' «Pedagogichnyj proces : teorija i praktyka».– Kirovograd, 2015 r.– S.11-17.
2. Velykuj tлумachnyj slovnyk suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy / uklad. i golov. red. V. T. Busel. – Kyi'v; Irpin': VTF «Perun», 2004. – 1728 s.
3. Vikipedija [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu : <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Gorshkova O. G. Formuvannja kreatyvnoho myslennja dytyny doshkil'nogo viku / O. G. Gorshkova // Pedagogika formuvannja tvorchoi' osobystosti u vyshhij i zagal'noosvitnij shkoli. – Zaporizhzhja : KPU, 2009. – Vypusk 5.– S. 37-40.
5. Konceptija novoi' ukrai'ns'koi' shkoly [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
6. Malynoshevs'kyj R. V. Cilisne vyhovannja jak social'no-pedagogichnyj konstrukt / R. V. Malynoshevs'kyj // Visnyk Gluhiv's'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu. Serija: Pedagogichni nauky / Gluhiv. derzh. ped. un-t im. O. Dovzhenka. – Gluhiv, 2010. – Vyp. 15. – S. 45–49.

7. Osipcov A. V. Vyznachennja organizacijno-pedagogichnoi' obumovlenosti cilej formuvannja moral'nyh jakostej uchniv u procesi interaktyvnogo profesijno orijentovanogo fizychnogo vyhovannja / A. V. Osipcov // Pedagogika, psihologija ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja ta sportu. – 2009. – № 10. – S. 168–173.
8. Panov V. Y. Psyhodyagnostyka obrazovatel'nyh system. – SPb.: Pyter, – 2007.–352 s.
9. Nova ukrai'ns'ka shkola : poradnyk dlja vchytelja / pid zag. red. Bibik N.M. .– K. : TOV «Vydavnychij dim «Plejady», 2017.– 206s.
10. Psyhologichna encyklopedija / Avtor-uporjad. O. M. Stepanov. – K. : Akademvydav, 2006. – 424 s., s. 248
11. Skydan S. O. Ergonomichni osnovy navchal'nogo procesu u vyshhij shkoli : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.01 / Skydan Sergij Oleksandrovych ; Nac. ped. un-t im. M. P. Dragomanova. – Kyi'v, 1999. – 35 c.

Яструб Оксана. Благоприятная интерактивная образовательная среда как детерминанта развития личности младшего школьника. В статье раскрывается сущность благоприятной интерактивной образовательной среды начальной школы, как фактора формирования личности младшего школьника. Благоприятная среда начальной школы определена как целенаправленно созданы условия в начальной школе, которые обеспечивают развитие гармоничных, гуманных отношений между всеми субъектами образовательного процесса, взаимопонимания и доверия между ними, способствуют формированию у них ситуации успеха.

Специфическими признаками сформированности этой среды является когерентность, как способность взаимосогласовывать действия и влияния различных микросред в ходе реализации определенных образовательных функций; вариативность и мобильность, как показатели способности его развития.

Благоприятную интерактивную образовательную среду начальной школы охарактеризовано как систему условий существования, развития и деятельности личности целенаправленно созданных в начальной школе, благодаря применению интерактивных технологий обучения и воспитания, способствующих овладению ею необходимыми компетенциями, формированию ее как образованной и духовно развитой личности, способной к коммуникации, взаимодействию в современных условиях начальной школы. Благоприятная интерактивная образовательная среда обязательно мобильная и динамичная; среда, в которой субъект, выступая ценностью самой по себе и, будучи открытым для другого и постоянно взаимодействуя с ним, интериоризует и экстериоризует знания, ценности, нормы, в результате чего происходят личностные изменения субъектов. Интегральным критерием качества благоприятной интерактивной образовательной среды является ее способность предоставить всем субъектам образовательного процесса возможности для самореализации и личностного развития.

Ключевые слова: среда, образовательная среда, интеракция, интерактивная среда, младшие школьники, благоприятная среда, благоприятная интерактивная образовательная среда начальной школы.

Yastrub Oksana. Favourable interactive educational environment as a determinant of the personality development of a junior pupil. The article reveals the essence of a favourable interactive educational environment of elementary school as a factor in the formation of the personality of a junior pupil. The favorable environment of the elementary school is defined as purposefully created conditions in the elementary school, which ensure the development of harmonious, human relations between all subjects of the educational process, mutual understanding and trust between them, contribute to the formation of their situation for success.

Specific features of the formation of this environment are coherence, as the ability to mutually coordinate the actions and influences of different microenvironments in the course of the implementation of certain educational functions; variability and mobility, as indicators of the ability of its development.

The interactive educational environment of the elementary school is characterised as a system of conditions of existence, development and activity of the individual purposefully created in elementary school, thanks the using of interactive technologies of education and upbringing helping to acquire the necessary competences, to form it as an educated and spiritually developed person capable for communication, interaction in the modern conditions of elementary school. Favourable interactive educational environment is necessarily mobile and dynamic; the environment in which the subject, acting in value by itself and, being open to another and constantly interacting with it, internalizes and exterminates knowledge, values, norms, in result in personal changes of occur. An integral criterion of the quality of a supportive interactive educational environment is its ability to provide all subjects of the educational process with opportunities for self-realization and personal development.

Keywords: environment, educational environment, interactivity, interactive environment, junior schoolchildren, favourable environment, favorable interactive educational environment of elementary school.

Стаття надійшла до редколегії 07.12. 2018 р.